

Kur'an'da Tefekkür

Tefekkür Dost Meclisindeki Kahve Muhabbeti Değildir.

Dr. Fatih Orum

Sadece aklı kullanmak yetmez! Aklını bir hırsızdan, dolandırıcıdan, şeytandan daha fazla kullanan kim vardır bu dünyada? Kur'ân'da kafirler aklını kullanmadıkları için değil akletmedikleri yani doğru bağlantıları kurmadıkları için kınanırlar. Yoksa kafir de olsa hepsi aklını en az senin benim kadar kullanır.

kh Kur'ânî hemen her kavram gibi "Tefekkür"ün de içi boşaltılmış; bu kavram da tahrif edilmiştir. "Kur'ân aklı kullanmayı emreder" şeklindeki bulanık her cümleden sonra tefekküre atıfta bulunulur. Hemen söyleyelim, Kur'ân aklı kullanmayı emretmez, atıfta bulunulan ayetlerde "aklı kullanmak" değil "akletmek" emredilir. Akletmek salt aklı kullanmak değil, olaylar ya da veriler arasında doğru bağlantıları kurarak doğru sonuca ulaşmak ya da bu gayreti göstermektir. Bu ise doğru malumata sahip olmak ve fitri muhakeme ilkeleriyle yapılabilir.

Allah'ın bizden istediği tefekkür, doğru bilginin doğru bir ölçüt ile değerlendirilmesi ve doğru sonuca varma çabasıdır.

Gelelim asıl konumuza, nedir tefekkür?

Tefekkür, bir ölçüte göre bilgiyi işleme, sonuç çıkartma gayretidir. Ölçüt, bilgi ve sonuç doğru da olabilir yanlış da. Ölçüt ve bilgiden biri bile yanlış olsa sonuç yanlış olur. İkisi de doğru olsa, yapılan işlem hatalan sebebiyle

sonuç yine hatalı olabilir. Yani tefekkür zor iştir; dost meclislerindeki kahve muhabbeti değil, bir ayet okuyup onun altını şahsi yorumlarla doldurmak hiç değildir.

Kur'an'da yanlış ve doğru tefekküre dair dikkat çekici örnekler verilmiştir. Mesela Müddessir suresinin 18 vd. ayetlerde Rabbimiz tefekkür eden birini çok ağır ifadelerle şöyle kınar:

“O kişi düşündü, ölçtü. Canı çıkasica nasıl ölçtü! O canı çıkasica nasıl da ölçtü! Baktı, kaşını çattı, suratını ekşitti. Sonra geri döndü ve büyüklendi ve dedi ki: “Etkileyici ve bilindik bir sihir bu, evet ama sonuçta bir beşer sözü bu.”

Bu kişi, kendisine Allah'ın ayetleri tebliğ edildiğinde ayetleri kendince değerlendiriyor ve bir sonuca varıyor, “Bunlar sadece bir beşer sözü.” diyor. Bu kişi kendisine okunan ayetleri bir ölçüte göre değerlendiriyor. Ayette sözü edilen adamın hem “takdir” hem de “tefekkür” ettiği bildiriliyor. Takdir, bir ölçütü kullanması anlamındadır. Tefekkür de dikkate aldığı ölçüte göre malumatı işleyip sonuca varmasını ifade etmektedir. Kendisinin belirlediği bir ölçüte göre ayetlerin Allah kelamı değil beşer sözü olduğu sonucuna varıyor. Rabbi-

miz de bu adamın tefekkürünü değil ölçütünü eleştiriyor. “Kahrolası adam nasıl bir takdirde bulunuyor” yani “nasıl bir ölçüt kullanıyor” diyor. Adamın ölçütü yanlış olduğu için tefekkür yanlış sonuç doğuruyor. Tebliğ edilen cümlelerin vahiy ürünü olup olmadığının ölçütünü insanlar belirleyemez. İnsanlar bir metni dilbilgisi, edebiyat, duygu, heyecan gibi pek çok açılardan değerlendirip başarılı ya da başarısız bulabilirler. Oysa bir metnin vahiy olup olmadığının tespiti için ölçütü Rabbimiz veriyor. Bu ölçütü kullanarak yapılan tefekkürün sonuç doğuracağını da yine bize Kur'an

haber veriyor.

Evet, Nahl suresinin 43 ve 44. ayetlerini okuduğumuzda doğru bir ölçüte göre yapılan tefekkürün doğru sonuç doğuracağını şöyle anlatıyor Rabbimiz:

43. Senden önce de vahyettiğimiz birtakım erkekleri rasûl olarak gönderdik. Bilmiyorsanız Ehl-i Zikr'e sorun.

44. (O rasûlleri) apaçık belgeler ve kitaplarla gönderdik. O insanlara, kendilerine indirileni tebyin etmen için sana bu Zikr'i (Kur'an'ı) indirdik. Belki tefekkür ederler.

Tefsirlerin de belirttiği üzere 43. âyet, Mekkeli müşriklerin, kendilerine rasûl olarak melek değil de bir beşerin gönderilmesine yaptıkları itiraza cevap niteliğindedir. Âyette, Mekkeli müşriklere, ileri sürdükleri bu itirazın geçerli olmadığı, tüm rasûllerin apaçık belgeler ve kitaplarla insanların arasından gönderildiği bildirilmekte, bu konuda herhangi bir bilgiye sahip değillerse şüphelerini, aralarındaki zikir ehline sorarak gidermeleri tavsiye edilmektedir. 44. âyet, 43. âyetle hem

lafız hem de anlam bakımından irtibatlıdır. Âyetin başındaki “بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ” = apaçık belgeler ve kitaplarla” ifadesinin müteallakı, 43. âyette geçen “أَرْسَلْنَا” = gönderdik” fiildir. İki âyetin anlam irtibatı ise konu birliğinden gelmektedir. Şöyle ki, 43. âyette Mekkeli müşriklere, 44. âyette de Ehl-i Kitab'a, Muhammed'in (a.s.) Allah'ın Rasûlü, kendisine indirilenin de Allah'ın Kitabı olduğuna dair delil sunulmaktadır. 44. âyette Rasûlullah'a “Zikr”in yani Kur'an'ın verildiği belirtilir. Her iki âyette de “zikir” kelimesinin geçmesi dikkat çekicidir. “Zikir” ilâhî kitaplann ortak vasfı ve adıdır. Bundan dolayı olsa

Tebliğ edilen cümlelerin vahiy ürünü olup olmadığının ölçütünü insanlar belirleyemez. İnsanlar bir metni dilbilgisi, edebiyat, duygu, heyecan gibi pek çok açılardan değerlendirip başarılı ya da başarısız bulabilirler. Oysa bir metnin vahiy olup olmadığının tespiti için ölçütü Rab-bimiz veriyor.

gerek, 43. âyette "ehl-i zikir" olarak hitap edilenlerin dikkatlerini ortak bir noktaya çekmek için 44. âyette, Rasûlullah'a indirilen Kur'ân "zikir" olarak isimlendirilmiştir.

Nahl sûresinin 44. âyetinde geçen "لِلنَّاسِ" = o insanlar için" ve "إِلَيْهِمْ" = kendilerine" ifadesiyle aynı kişiler kastedilmektedir. Bunlar, bir önceki âyette zikir ehli olarak geçen (أَهْلَ الذِّكْرِ) kimselerdir. Rasûlullah'a indirilen zikir yani Kur'ân, önceki kitapları tasdik etmektedir. Böylece Ehl-i Kitap, kendilerine daha önce indirilen kitaplarla Kur'ân'ı karşılaştırabilecek ve Muhammed'in (a.s.) Allah'ın rasûlü olduğunu anlayabilecektir. Âyetin sonundaki "وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ" = belki tefekkür ederler" ifadesi ile kastedilen de budur. Nitekim gerçeği görüp Rasûlullah'a iman edenler olduğu gibi görmezlikten gelenler de olmuştur.

Sonuç olarak 44. âyet çerçevesinde düşünüldüğünde, Rasûlullah'a Zikir'in yani Kur'ân'ın indirilmesindeki

amaç, Ehl-i Kitab'ın ellerindeki kitaplarda neler olduğunun Rasûlullah

tarafından ortaya konmasıdır. Pek çok âyette Kur'ân'ın, önceki kitaplarda olanı tasdik ettiğinden, bu kitaplarda ihtilaf edilenleri ve gizlenenleri tebyin ettiğinden (açıkça ortaya koyduğundan) bahsedilir. Yani Rasûlullah, Ehl-i Kitab'ın ellerindeki kitaplarda olanı tasdik, Kitap'ta ihtilaf ettikleri ve gizledikleri bazı hususları tebyin, birtakım hükümleri de daha hayırlısıyla neshetmek için gönderilmiştir. Rasûlullah'a imanda tereddüt yaşayan ya da ondan mucize isteyerek ona iman etmemek için bahane arayan Ehl-i Kitap için bu yeterli bir delil olacaktır. Böylelikle Ehl-i Kitap, hem ellerindeki Kitap'la Kur'ân'ı karşılaştırıp Kur'ân'ın ellerindeki kitapları tasdik ettiğini görecekle, hem de Kur'ân onların sakladıkları ve üzerinde ihtilaf ettikleri bazı konuları açıklığa ka-

vuşturmuş olacaktır. Öte yandan daha önce tanıdıkları ve kitapla ilgili ve imani konularda ayrıntılı bilgiye sahip olmayan, kendisine bir kitap indirileceğine dair bir beklentisi de bulunmayan birinin bu âyetleri okuması, onlar için bir mucize anlamına gelecek, böylelikle onlar da akledip ona inanacaklardır. Rasûlullah tüm bunları Ehl-i Kitab'a karşı Kur'ân'la yapmaktadır.

Görüldüğü üzere doğru bir ölçüt ile yapılan tefekkür, nebînin ve kitabın meşruiyetini ortaya koymaktadır.

Bir başka örnek verelim:

“De ki: “Size tek bir şeyi, Allah için ikişer ikişer ve tek tek kalkıp düşünmenizi tavsiye ediyorum. Arkadaşınızda cinlerin bir etkisi yoktur. O, çetin bir azabın öncesinde sizin için yalnızca bir uyarıcıdır” (Sebe 34/46)

“Arkadaşlarında (Muhammed’de) cinlerin etkisi olmadığını hiç düşünmediler mi? O sadece açık bir uyarıcıdır.” (A’raf 7/184)

İki ayette de tefekkür kelimesi geçer. Doğru bilgileri, doğru bir ölçüte göre işleme sokup sonuca uğraşmaya gayret edenlerin, Muhammed aleyhisselamda cinlerin bir etkisi olmadığını ve bu sözlerin Allah katından olduğunu söyleyen açık bir uyarıcı olduğu sonucuna varacaklarını ayet net şekilde göstermektedir.

Aynı zamanda bu son iki ayet bize göstermektedir ki “tefekkür” edilirken belirlediğimiz ölçüler bir kesime, “cinlerin etkisinde olamaz, bu Allah’ın sözüdür” dedirtecekken diğer kesime ise “bu olsa olsa bir beşerin sözü” dedirtebilecektir.

Şimdi akıllara şu soru gelebilir, “Bir kişinin elinde kitap olmasa ve ölçütün ne olacağını bilmiyorsa ne yapacak?” Bir sonraki ayet zaten bu ölçütü veriyor:

“Göklerin ve yerin hakimiyeti konusuna ve Allah’ın yarattığı her bir şeye bakmazlar mı? Belki

de sonları yaklaşmıştır. Öyleyse Allah’ın sözü dışında hangi söze inanacaklar?” (A’raf 7/185)

Tefekkürün yaratılmış ayetlerle de yapılabileceğini, indirilen ve yaratılan ayetlerin uyumunu görmek isteyenler için ise yapılacak bir şey olmadığını, ölçüsünü inat ve inkar üzerine kuran birisinin hâlinin ne olacağını da bir sonraki ayet söylüyor:

“Allah’ın sapık saydığını, kimse doğru yolda göremez. O, onları azgınlıkları içinde bocalar halinde bırakır.” (A’raf 7/187)

Toparlayacak olursak, Allah’ın bizden istediği tefekkür, doğru bilginin doğru bir ölçüt ile değerlendirilmesi ve doğru sonuca varma çabasıdır. Ancak belirtelim ki, her zaman doğru bir ölçüt ve doğru bilgi ile doğru sonuca varmamız mümkün olmayabilir. Konuyla ilgili bazı ayetleri gözden kaçırmış olabilir ya da beşerî zaafılar sebebiyle mantık hataları yapmış olabiliriz. Bu gibi durumlar için bir mümin sürekli Rabbinin yardımını talep etmeli ve yalnız çalışmak yerine kolektif çalışmalar tercih etmelidir.